

ION MĂRII LA 75 DE ANI

În urmă cu câteva luni (2 aprilie 2016), la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” a fost sărbătorit, la împlinirea vârstei de 75 de ani, colegul nostru Ion Mării, fost director (prim și adjunct) al Institutului timp de peste un sfert de secol, fost secretar științific de redacție al revistei „Cercetări de lingvistică” și director al revistei „Dacoromania”, de la reparație în serie nouă și până în 2011, cercetător eminent al faptului lingvistic (dialectal, dar nu numai), de o probitate științifică și morală incontestabile. Publicăm în continuare, în semn de omagiu, principalele alocuțiuni rostite cu această ocazie (*Colegiul de redacție*).

*

Este un moment de bucurie pentru noi, astăzi, acest prilej îngăduit cu generozitate de colegul și prietenul nostru Ion Mării, de a-i fi aproape cu toții la un frumos ceas aniversar. După cum cred că e o fericită și emoționantă coincidență să activezi într-un institut al Academiei și să împlinești trei sferturi de veac, adică exact jumătate din vârsta pe care venerabila Academie Română însăși și-o celebrează în această primăvară. Este dovada certă, confirmarea de netăgăduit a faptului că o mare parte, câteva decenii bune, din existența colegului nostru se suprapune cu destinele forului științific tutelar. Dacă ar fi să-i încropesc un portret spiritual din câteva trăsături doar, din el n-ar putea lipsi coordonatele unui intelectual complet, precum: temeinicie a studiului continuu, autoritate profesională, tenacitate și acribie, obstinație și perseverență, putere de muncă și capacitate de sacrificiu, toate acestea făcând din personalitatea sa, pe parcursul unei întregi cariere, un reper al rigorii științifice, nu numai pentru colegii săi de generație, dar și pentru tinerii de astăzi, nu puțini, care doresc să-i calce pe urme.

Și, pentru că biografia sa reface și o mare parte din biografia noastră, mă simt îndreptățit să afirm că, nicicând ca acum, când i-am succedat în postura de director al acestui Institut, n-aș fi putut înțelege mai bine ce implica dubla misiune la care Ion Mării s-a angajat ani la rând, dând curs ambelor sale vocații: cea de cercetător, în intimitatea laboratorului cotidian de lucru, și, ca și cum asta n-ar fi fost îndeajuns de solicitantă și istovitoare, îmbrățișând-o și pe cea de coordonator, nu doar de teme de cercetare, dar și, mai ales, de conștiințe. Să veghezi permanent ca Institutul să-și îndeplinească menirea, să asiguri un climat de lucru confortabil

necesar, să te apleci pe fiecare filă elaborată de cei din preajma ta, pentru ca ea, acea filă modestă a fiecăruia, să fie totuși demnă de filele elaborate cândva de predecesorii noștri, între aceste ilustre ziduri ale Muzeului Limbii Române, iată un demers pe care acum Ion Mării și-l poate socoti împlinit. Trebuie să se rețină faptul că multe alte proiecte de cercetare, pe lângă cele de dialectologie, au fost gândite de colegul nostru (deși alții au încercat să-și aroge paternitatea). Și e suficient să mă refer la chestionarele auxiliare anchetelor toponimice sau la modelul de articol pentru *Dicționarul cronologic al romanului românesc*.

Aș dori să mai remarc ceva ce-l definește atât de bine pe sărbătoritul nostru, ceva ce întâlnești tot mai rar printre cei dedicați muncii migăloase, de cele mai multe ori singulare, care ne este specifică: faptul că cercetătorul Ion Mării, atât de obișnuit cu liniștea și calmul pe care i le impune studiul de rutină, devine brusc un spirit neașteptat de acid, de incomod, de virulent chiar, când, în cadrul unui simpozion, cineva lansează o ipoteză care lui i se pare compromisă din capul locului. Energia sa polemică răbufnește atunci spontan, fără reținere, din sală, pentru a contrazice imediat, drastic, o demonstrație care, din punctul său de vedere, nu se justifică. Aceste intervenții radicale nu fac decât să reconfirme o autoritate științifică cu care nu mulți se pot lăuda. Când stăpânești atât de bine articulațiile și legile limbii tale, nimic nu te poate scoate din țâțâni mai mult decât o teorie fără acoperire, asta pare să spună lingvistul I. Mării, ale cărui amendări, orale sau în scris, deși atât de familiare, ne surprind de fiecare dată. Este de notorietate verva sa combativă, etalată, nu fără piedici, la începutul anilor '80, în „Cercetări de lingvistică”, în chestiunea privind prioritatea ideii, mult disputate, a originii românești a toponimelor formate din apelative de proveniență slavă, opinie pe care academicianul Iorgu Iordan va fi nevoit apoi să o accepte. După cum analiza severă pe care a consacrat-o, tot în revista noastră, în 1988, primului volum din *Dicționarul sub-dialectului bănățean* rămâne exemplară în acest sens. În fine, o replică dată, nu demult, în cadrul unui simpozion, unui coleg bucureștean, incisivă, dar exprimată cu multă camaraderie, ne-a convins încă o dată de spiritul viu care continuă să-l anime. De altfel, în preambulul uneia dintre cărțile sale, *Harta lexicală semantică* (2002), Ion Mării pledează cu mult aplomb, într-o veritabilă profesiune de credință, pentru „critica evaluativă constructivă”, percepută nu numai ca pe o îndatorire de ordin științific, ci și ca pe una morală.

Și încă un atribut al scrisului științific al lui Ion Mării. Vă invit să observați și să studiați arhitectonica inconfundabilă a frazei sale, cu accente și sublinieri, cu spațieri și explicitări în paranteză, cu adnotări și referințe savante, un labirint cvasi-baroc care te obligă de multe ori să reiei textul, pentru ca, în final, să fii pe deplin edificat de soliditatea argumentelor.

Nu mă voi opri acum detaliat asupra performanțelor de cercetare ale sărbătoritului nostru (le vor evidenția, desigur, alți colegi), un nume de care lingvistica românească nu va putea face abstracție. Ca să închei această schiță de portret, va trebui să mai adaug că lingvistul Ion Mării a fost și este mereu conectat spre ceea ce înseamnă informație culturală, că, săptămânal, de pildă, „România literară” dis-

părea la prima oră din biblioteca Institutului, noi știind că ea nu poate fi altundeva decât pe masa colegului nostru, care se dorea la curent cu toate noutățile. Un intelectual pursânge, așadar, deloc încarcerat în perimetrul strict al cercetării lingvistice, ci atât de deschis spre multiplele domenii ale spiritualității.

Reamintind încă o dată că Ion Mării constituie un model de conduită științifică și umană, precum și un sfătuitor prețios în orice împrejurare, adresându-i călduroasa invitație de a reveni ori de câte ori dorește în biroul în care amprentele sale sunt nealterate, nu-mi rămâne decât să-i urez simplu, după datină: La mulți ani!

Eugen Pavel

*

Cei ce ne aflăm astăzi aici suntem, cu toții, într-un fel sau altul, slujitori ai cuvântului și știm bine cât e de greu ca, la ceas de sărbătoare, cum e acesta, să găsim, dincolo de urarea tradițională de „la mulți ani!”, vorbe simple, dar nu banale, care să exprime căldura și adevărul sentimentelor ce ne animă. Chiar și prezența noastră aici, dorința de a fi împreună, e un semn de bucurie. Căci astăzi, când vremea se grăbește și omul aleargă, va fi tot mai greu să ne găsim în preajma cuiva care, de peste o jumătate de veac, deschide primul, zi de zi, poarta aceleiași instituții. Tocmai de aceea bucuria este întreită: a unui coleg, a fiecăruia dintre noi, a Institutului nostru.

Crezând tot mai mult, pentru că auzim tot mai des, că anii sunt o cifră într-o statistică, pe când vârsta este un dat biologic pe care fiecare îl trăiește în felul său, să ne simțim cu toții tineri și să rememorăm, pentru unii, să prezentăm, pentru alții, măcar câte ceva despre un om, un cercetător la care nu știi ce să remarci mai întâi: corectitudinea, modestia, acribia cercetării, patima lecturii, căldura sufletească, înțelegerea colegială, pasiunea argumentării documentate, critica deschisă, atașamentul față de instituție, orizontul cultural. E o complexitate de sentimente și atitudini care, uneori, derutează și care fac frumusețea trăirii în colectivitate. E greu, dar în același timp plin și reconfortant să ții pasul cu un asemenea coleg.

Deci, să rememorăm. În 1964, când a venit Ion Mării în Institut, erau aici două clădiri: în prima, se îngămădeau lexicografii, colectivul *Atlasului lingvistic român II*, folclorul și etnografia, biblioteca, administrația, conducerea, iar în clădirea mică, în două camere, *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni*. Se semna condica la sosire și la plecare, șase zile pe săptămână; marțea și vinerea se lucra și după-amiaza, de la 18 la 20. Norma se preda lunar, odată cu raportul de activitate. Se țineau ședințe de comunicări săptămânale (de obicei marțea), sesiuni, simpozioane; exista o relație de colaborare și cu tineri din alte centre. Nu era o viață idilică, dar era mult entuziasm și colegialitate: apariția unei cărți, o expoziție, o aniversare făceau să se închege tot mai mult sentimentul de solidaritate a unei generații. Conducătorul instituției era acad. Emil Petrovici, un erudit iubitor de

dialog, pe care Ion Mării îl însoțea adesea, marți seara, după ședința de comunicare, în drumul spre casă.

O scurtă vreme Ion Mării a fost lexicograf, lucrând la redactarea literei *R* din *Dicționarul limbii române*. Seriozitatea cu care a privit această muncă, nelimitându-se la cunoașterea și aplicarea unor norme tehnice, l-a marcat benefic. La cererea directorului Institutului, colegul nostru a trecut la sectorul de dialectologie, în colectivul *Atlasului lingvistic român II*. În 1967, când am venit și eu de la *Dicționar la Atlas*, am găsit aci un îndrumător avizat și un coleg de excepție. Încheindu-se, cu volumul VII, munca de editare a părții programate spre publicare din materialul adunat în ancheta pentru ALR II, lucrarea a luat premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române. Era în 1974, exact în 2 martie, când colectivul a plecat la București, la ceremonia înmânării diplomelor. A fost, fără îndoială, o zi de emoții și bucurie. Am avut impresia că acest premiu, pe care întâmplarea a făcut să-l primească de ziua lui și la zece ani de la venirea în Institut, l-a determinat pe colegul meu să se implice și mai serios în toate operațiile legate de *Atlas*. Conducea deja un colectiv, e adevărat, mic, și la *Atlas* era, și încă mai este, mult de lucru. Deși era dorită, o valorificare a materialului *Atlasului lingvistic român I*, necesară pentru a se ajunge la un echilibru între cele două lucrări considerate complementare, era imposibilă atunci; Sever Pop, cel care realizase ancheta pentru ALR I, publicase patru volume din această lucrare (două volume neinterpretative și, corespunzător lor, două volume colorate sau interpretative); plecat în străinătate, s-a stabilit la Louvain. În 1961 a decedat. Era nevoie de aprobarea Academiei Române, dar și de un accept al soției lui Sever Pop, și acesta a fost obținut mai târziu, prin mijlocirea regretatului profesor Romulus Todoran. Oricum, realizarea volumelor unui atlas așa cum se făcea atunci, cu hărți scrise de cartografi cu tuș, pe hârtie de calc, și cu prelucrarea în tipografie pe plăci de zinc, era extrem de greoaie și, mai ales, costisitoare; dovadă stau cele două volume din ALR I scrise în această tehnică și care nu au mai fost publicate. Se impunea un alt mod de valorificare a datelor din anchete și cel mai avizat dintre noi, singurul care poate spune că a lecturat nu numai hărțile publicate, ci și, plic cu plic, toate fișele din chestiunile nepublicate și care, fără îndoială, era cel mai implicat în cunoașterea acestor mari anchete, cu o perspectivă clară asupra posibilităților de tipărire, pregătește, în trei volume mari, totalizând peste 700 de pagini dactilografiate, principiile și normele de editare, sub formă de material necartografiat, a datelor rămase nepublicate. Trebuie spus că aceste volume conțin doar în subsidiar norme de redactare; ele constituie un adevărat tratat despre atlase și sunt o școală pentru cei ce vor să se dedice dialectologiei. Între timp, s-a editat, în 1988, într-o concepție nouă, menită să faciliteze mult consultarea materialului, *Chestionarul ALR II*, urmat, în același an, de *Introducerea la ALR II*, iar în anul următor, *Chestionarul ALR I*. S-au redactat apoi, sub formă de material necartografiat, cele cca 1 700 de chestiuni nepublicate din ALR II și s-a pregătit și *Introducerea la ALR I*; aceste ultime două lucrări se află în fază de revi-

zie și finalizare. În cele aproape trei decenii în care a condus colectivul, Ion Mării a participat nemijlocit la realizarea a douăsprezece volume de și despre atlase.

Între 1987 și 2009 s-a efectuat și revizia materialului ALR I și ALR II utilizat în redactarea unui număr de 17 volume din DLR, publicate de colectivele de lexicografi din București, Cluj și Iași. Nu a fost o simplă revizuire a surselor ALR existente în fișierul DLR, ci și o completare benefică a materialului. În cursul acestor operații, modul de alcătuire a celor două chestionare menționate, însoțite de indici, și-a dovedit utilitatea. S-au făcut uneori îndreptări, dar mai adesea dicționarul a fost îmbogățit cu termeni noi, cu sensuri și forme morfologice, cu o mai exactă conturare a unor arii lexicale. Experiența lexicografică a permis o implicare mai judicioasă în interpretarea și valorificarea datelor extrase din materialul ALR, de cele mai multe ori propunerile fiind însoțite și de motivații care să permită redactorului luarea unor decizii. În acest spirit a revizuit Ion Mării peste 15 000 de pagini de dicționar.

Tot în acești ani a scris peste 100 de articole și recenzii, a prezentat vreo 50 de comunicări la sesiuni și simpozioane. Multe dintre ele le-a și publicat. A ajuns unul dintre specialiștii coșerieni, și din această perspectivă discută, într-o mai largă interpretare, fapte dialectale.

În 2002 și-a publicat prima carte, *Harta lexicală semantică*, teza sa de doctorat, susținută în același an. I-au urmat *Contribuții la lingvistica limbii române*, în 2004, și *Note și studii de etimologie lexicală dacoromână*, în 2005. A îngrijit și editat, în colaborare, nouă volume din scrierile lingvistice ale lui Emil Petrovici, Vasile Bogrea, Dumitru Copceag, Romulus Todoran și Magdalena Vulpe.

Între timp, a fost secretar științific de redacție la „Cercetări de lingvistice”, director al revistei „Dacoromania”, serie nouă, membru în Consiliul de conducere al revistelor „Limba română” (Chișinău) și „Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények”.

A fost, neîntrerupt, din 1969, membru în Consiliul științific al Institutului; a mai fost șef de temă, șef de sector, apoi locțiitor de director și, lungă vreme, directorul Institutului. A mai avut, în diverse perioade, funcții de conducere care i-au creat obligații. A avut câțiva ani și atribuții didactice. N-a existat nicio activitate în care să nu se implice cu seriozitate, cântărind faptele în spiritul adevărului și al dreptății.

Ar mai fi multe de relatat despre un coleg de excepție: despre pasiunea și seriozitatea sa, despre acuratețea și migala cu care realiza totul, de la acte, uneori absurde, totdeauna multe, legate de institut, până la cercetare. A făcut aproape totul fără remunerare. A fost, îndelungă vreme, un fel de doctor fără de arginți, ca și alții.

Prin 1982, pe când obișnuiam să ne sărbătorim în Institut, ne făceam urări de viață lungă și ne doream realizări până prin anul 2000, ba și după. Părea o eterni-

tate până atunci. Azi putem doar să zicem: „*Eheu, fugaces Postume, Postume, labuntur anni!*”.

Dar nu trebuie să vorbim la trecut. Ion Mării ne e alături când îl solicităm pentru informații bibliografice, când îi cerem sfaturi – și o facem adesea – și e prezent în Institut la sesiuni; comunicările lui, realizate cu minuție de orfevrier, ne încântă mereu.

Însă șeful, colegul și prietenul nostru a pus deoparte grijile funcționărești și, ca un înțelept, retras în oaza de liniște și verdeață de la Stolna, înconjurat de cei dragi ai lui, citește și scrie. Noi îl așteptăm să-și termine lucrarea și să se întoarcă pentru ca împreună să ducem la capăt publicarea datelor din ALR I și ALR II. Căci, iată, *Dicționarul Academiei* s-a terminat. Dacă s-ar reuși asta și pentru *Atlas*, am avea bucuria să vedem împlinită o mare dorință a înaintașilor. Pentru aceasta e nevoie, e mare nevoie de știința, disciplina și echilibrul colegului nostru. Din tabloul de pe hol, pe lângă care trecem și de câteva ori pe zi, muzeștii ne-ar privi mulțumiți. Pentru a ajunge la acel moment de împlinire, îi urăm colegului nostru la mulți ani, sănătate, suflet la fel de tânăr. Viața i-ar face dreptate dacă și-ar pune semnătura și pe ultimul volum al *Atlasului*, așa cum îl gândește el. Să ne dorim ca la acel ceas de mare sărbătoare să fim cu toții împreună!

Doina Grecu

*

La 75 de ani, colegul nostru dr. Ion Mării îmi pare, deloc paradoxal și, într-un fel, cu totul propriu, un om și un excelent cercetător cu suflet și voință tânără, marcat de o vizibilă încredere în valorile vieții productive. Profilul științific și profesional al cercetătorului a fost bine definit în cele două prezentări anterioare, așadar nu voi repeta toate titlurile reprezentative și nici toate datele biobibliografice, concentrându-mă, mai cu seamă, asupra unei schițe de portret cu specifice trăsături moral-profesionale, realizat, firește, în tușe ușor subiective, dar ancorate într-o realitate evidentă. Cea mai reprezentativă calificare a remarcabilului lingvist Ion Mării se deschide, desigur, cu solida sa contribuție la cele mai importante două lucrări ale lingvisticii românești, DLR și mai ales ALR (a și condus eficient vreme de trei decenii acest colectiv al Institutului). Complexitatea implicată în competența necesară cercetării din cadrul acestor teme fundamentale găsește în dr. Ion Mării un exemplu de temeinică specializare în domenii precum geografie lingvistică, semantică, filologie, lexicologie, lexicografie, lingvistică generală, istoria lingvisticii, dialectologie, etimologie, istoria limbii române, filosofia limbajului ș.a. Totodată, cele douăsprezece volume legate de atlasele lingvistice la care a fost colaborator, dintre care 3 au fost coordonate de Ion Mării, ca și colaborările la DLR sunt, de fapt, în autentică continuitate și fructuoasă dezvoltare a fundamentelor puse de savantul Sextil Pușcariu și de colaboratorii lui, E. Petrovici și Sever Pop, la

temeiul Muzeului Limbii Române (pentru colaborarea la vol. VII din ALR II, serie nouă, Ion Mării a luat Premiul Academiei).

Portretul creatorului științific Ion Mării se relevă prin trăsăturile sale distinctive imprimate incontestabil în tot ce face și sunt evidențiate, de exemplu, și în elaborarea principiilor și normelor de editare, numită de el însuși „riguroasă și realistă”, a materialului care formează obiectul volumului VIII din ALR II. Cele 700 de pagini dactilografiate dau, și ele, măsura unei abordări științifice responsabile și pline de acribie, conturând o meticulozitate specifică în aprofundarea fenomenului cercetat. În esență, atât activitatea științifică desfășurată în cadrul temelor Institutului sau cea realizată în afara planului de cercetare, cât și activitatea de conducere a temei și a Institutului se complinesc într-o schiță de caracterizare care devine fidelă numai într-o osmoză particulară a unei bune cumpăniri între elemente aparent depărtate. Respectul pentru tradiție se recompune echilibrat într-o perspectivă eclectică (în sensul pozitiv al termenului, relevat de Ion Mării la savantul lingvist Sextil Pușcariu), cu deschiderea spre tot ce este nou în știință și în cultură, cu prioritate în teoriile lingvistice (Eugen Coșeriu este un exemplu peremptoriu). Această temeinicie și deschidere este reflectată exemplar în cărțile de lingvistică¹ și în cele din domeniul filologic², în multele studii și articole (59) și 31 de recenzii, semnate de Ion Mării, ca și în cele 53 de comunicări. Din orizontul preferențial al calităților care îmi par remarcabile la un om de știință, țin să accentuez ca semnificativă apetența pentru idei a domnului Ion Mării, în sensul, pe care toți colegii l-au remarcat, al pasiunii cu care își susține părerea, cu care participă la o dezbatere de idei.

Autenticitatea portretului ar fi neîmplinită fără coordonata morală a probității în activitatea de conducere a Institutului, numit acum „Sextil Pușcariu”, unde, pe parcursul unui sfert de veac, a fost director plin, uneori interimar ori locțiitor, dar cu aceeași responsabilă dăruire, cu un egal simț al datoriei, recognoscibil în toate vremurile și condițiile circumstanțiale. Fiind un iubitor de adevăr și năzuind să discearnă cu justețe valorile și meritele colegilor, Ion Mării a fost un atent și lucid coordonator, cântărind cu scrupulozitate orice hotărâre care implica soarta instituției, a cercetătorilor în ansamblu ori a fiecărui coleg în parte. Ion Mării bine merită să i se recunoască devoțiunea pentru calitatea științei limbii și a literaturii române, pentru cercetare ca menire, ca profesie, în sens atât ideal, dar și practic, în multe cazuri arătând tărie de caracter și atașament față de oameni. Precum mentorul Muzeului Limbii Române, savantul Sextil Pușcariu, cel care cultiva la discipoli acea devoțiune „cu inimă curată” întru perfecționare, ca reflex al propriei strădanii,

---

¹ *Harta lexicală semantică*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2002; *Contribuții la lingvistica limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2004; *Note și studii de etimologie lexicală dacoromână*, București, Editura Academiei Române, 2005.

² Cele nouă cărți editate de Ion Mării (în colaborare) sunt semnate de lingviști importanți: Vasile Bogrea, Emil Petrovici, Romulus Todoran, Dumitru Copceag, Magdalena Vulpe.

așa și Ion Mării a reușit să cultive și să inducă, cu stenică simțire, cu aplicată sensibilitate, o atmosferă prielnică muncii de serioasă cercetare.

Cuvântul meu în acest ceas sărbătorec nu se poate încheia fără o reverență față de optimismul și vitalitatea omului, care trece cu credință și tenacitate, cu voință și speranță prin încercările vieții. Îi urez din toată inima mult spor în munca de creație științifică, bună sănătate și la mulți ani!

Rodica Marian